

Ylýas — Dörtünji San

Gulçulyk

Jeff Pippenger

2023-10-01

Ylýasyň şaýatlygy, onuň sözüne görä bolmasa, üç ýarym ýylyň dowamynda ýagyşyň bolmajakdygyny ygylan eden wagtyndan başlanýar.

Gilead ilatynyň ýaşajylaryndan bolan tişbeli Ylýas Ahaba şeýle diýdi: “Öňünde durýan Ysraýylyň Rebbi Hudaýynyň diridigi hakyna, meniň sözüme görä bolmasa, şu ýyllarda ne şeh, ne-de ýagyş ýagmaz”. 1 Patyşalar 17:1.

Şol üç ýarym ýyl 538-nji ýyldan 1798-nji ýyla çenli Týatira döwrüniň taryhyny aňladýar. 1798-nji ýylda, guraklyk döwrüniň ahyrynda, Ylýas Ahaby Karmel dagyna çagyryýar. Birinji perişdäniň habary 1844-nji ýylyň 22-nji oktyabrynda Hudaýyň höküm sagadynyň gelendigini ygylan etdi. Birinji perişdäniň habary Ahaba ähli Ysraýyly Karmel dagyna ýygnamagy buýran buýrukdy.

Ahap Ylýasy göreninde şeýle boldy: Ahap oňa: «Ysraýyly biynjalyk edýän senmi?» diýdi. Ol bolsa jogap berip diýdi: «Ysraýyly biynjalyk eden men däl; eýsem sen we kakaň öýi şeýle etdiňiz, çünki Rebbiň buýruklaryny terk etdiňiz we sen Baallaryň yzyndan gitdiň. Indi bolsa adam iberip, tutuş Ysraýyly Karmel dagyna, şeýle hem Izebeliň saçagyndan iýýän Baalyň dört ýüz elli pygamberini we agaçlyklaryň dört ýüz pygamberini meniň ýanyma ýygnat». Şeýlelikde Ahap tutuş Ysraýyl ogullaryna habar iberdi we pygamberleri Karmel dagyna ýygnady. Ylýas ähli halka golaýlap diýdi: «Haçana çenli iki pikiriň arasynda ikerjiňlenip durarsyňyz? Eger Reb Hudaý bolsa, Onuň yzyndan gidiň; emma eger Baal bolsa, onda onuň yzyndan gidiň». Emma halk oňa bir söz hem jogap bermedi. 1 Patyşalar 18:17–21.

Ähli Ysraýyl Ylýasyň döwründe Karmela ýygnandy; bu bolsa öz gezeginde, Ylham kitabynyň üçünji babyndaky üç ybadathananyň bir ýere ýygnanan pursatynda, William Milleriň taryhyny alamatlandyryýardy. Ilkibaşda Izebeliň yzarlamasyndan gutulmak üçin 538-nji ýylda çöle gaçan ybadathana — Týatira ybadathanasy arkaly şekillendirilişi ýaly — William Miller arkaly şekillendirilen Ylýasyň habary bilen ýüzbe-ýüz bolmaly nesil hökmünde çölden çykdy. Soňra ýerden çykan haýwan agzyny açyp, on iki ýüz altmyş ýylyň dowamynda oňa garşy iberilen yzarlama joşgunyny ýuwutdy.

Ýer aýala kömek etdi; ýer agzyny açyp, aňdarhanyň öz agzyndan çykaryp goýberen joşgunly silini ýuwutdy. Ylham 12:16.

Pygamberlikde «bir milletiň geplemegi» onuň kanun çykaryjy we kazyýet häkimiýetleriniň hereketidir; 1789-njy ýylda bolsa Amerikanyň Birleşen Şatlary Amerikanyň Birleşen Şatlarynyň Konstitusíasy bolan ilahi resminamany döredip, şeýlelikde Ýewropanyň patyşalarynyň hem-de dinden dönen Katolik ybadathanasynyň yzarlamalaryndan goragy üpjün etmek üçin zerur bolan hukuklary we azatlygy gorady.

“Milletiň geplemegi onuň kanun çykaryjy we kazyýet häkimiýetleriniň hereketidir.” Uly göreş, 443.

1789-njy ýylda, Mukaddes Kitabyň pygamberlikdäki altynjy patyşalygy hökmünde Amerikanyň Birleşen Ştatlarynyň pygamberlikdäki wezipesi başlanmazýndan edil öň, ol Guzujyk ýaly gepledi, emma ýekşenbe kanunynda ol aždarha ýaly geplejekdir.

Soňra men ýeriň içinden çykyp gelýän başga bir wagşy haýwany gördüm; onuň guzynyňky ýaly iki şahy bardy, emma ol aagondarha ýaly gepleýärdi. Ylham 13:11.

Ýerden çykan wagşy haýwanyň başlangyjy we soňy onuň geplemegi bilen bellidir. 1798-nji ýylda Ahap tutuş Ysraýyly Karmel dagyna çagyrylar; şol ýerde Eliýa syn edýänlere ýewreýleriň Hudaýynyňmy ýa-da Izebeliň hudaýynyňmy hakyky Hudaýdygyny subut etmek üçin bir synagy öňe sürjek bolýar. Izebeliň dört ýüz elli Baal pygamberi we dört ýüz agaçlygyň pygamberi bardy. Ýalan hudaý Baal erkek jynsly bir hudaýdy, ýalan hudaý Aştarot bolsa aýal jynsly bir hudaýdy.

Ýalançy pygamberleriň şol iki topary ybadathana bilen döwletiň birleşmesini aňladýar; çünki pygamberlikde erkek bilen aýal bilelikde görkezilende, aýal ybadathanany, erkek bolsa döwleti aňladýar. Eliýas mukaddes däl ybadathana bilen döwletiň birleşmesine garşy duranda, ýagny aýal we erkek ýalan hudaýlar arkaly, şeýle hem Ahab bilen Izebeliň nikasy arkaly görkezilen şol birleşmä garşy çykanda, birine garşy sekiz ýüz elli adam bilen azlykda galdy. Ahab bilen Izebeliň ybadathana bilen döwlet baradaky mysaly respublikançylygyň şahynyň bozulmagyny aňladýar, Baal bilen Aştarot bolsa protestant şahynyň bozulmagyny aňladýar.

Meselä Wahýynyň ikinji babyndaky Týatiranyň şekillendirýän bozuk dinine garşy Ylýasyň bildiren garşylygy boldy. Ylýas protestanty şekillendirýärdi, çünki protestantyň ýeke-täk kesgitlemesi Rime garşy çykýan adamdyr. Ylýasyň garşylygy bozulyp giden döwlet bilen bozulyp giden buthananyň mukaddes däl ylalaşygy arkaly amala aşyrylýan buthana bilen döwletiň birleşmegine garşy çykmagy şekillendirýär.

Ýöne saňa garşy birnäçe zatlarým bar: çünki sen özüni pygamber aýal diýip atlandyryýan şol Izebeliň Meniň hyzmatkärlerime zyna etmegi we butlara bagyşlanan zatlardan iýmegi öwretmegine hem-de olary azdyrmagyna ýol berýärsiň. Men oňa öz zynasyndan toba etmegi üçin wagt berdim, emma ol toba etmedi. Ine, Men ony düşege salarýaryn, onuň bilen zyna edýänleri-de, eger öz işlerinden toba etmese, uly muşakgata taşlaryn. Ylham 2:20–22.

Iýmek kabul edýän habaryňyzy aňladýar, butlara gurban edilen habar bolsa katolisizmiň taglymatlaryny, ýagny nejis butparaz ybadatynyň hut öz nyşanyny aňladýar. Garaňky asyrlarda Hudaýyň halky katolisizmiň köp sanly butparaz taglymatlaryny, aýratyn-da güneşe sežde etmegi kabul edipdi.

Zyna haram gatnaşyklarydyr we pygamberlik taýdan Konstitusiýanyň gadagan edýän zadynyň hut özenini, ýagny ybadathana bilen döwletiň birleşmegini aňladýar. Ahap Izebelle bilen haram gatnaşykda bolupdy, çünki Ysraýylyň patyşasy hökmünde onuň butparaz bir şazada gyzyna öýlenmegi bolmaly däldi. Isa Çokundyryjy Ýahýany Ylýas diýip tanatdy, we Ýahýa hem şol bir mukaddes däl gatnaşyga garşy çykyp, Hirodyň doganynyň aýaly Hirodiýa öýlenendigini

ýazgarypdy.

Çünki Hirodes Ýahýany tutupdy, daňypdy we dogany Filipiň aýaly Hirodiýa sebäpli ony zyndana salypdy. Sebäbi Ýahýa oňa: «Ony aýal edip almagyň saňa halal däldir» diýipdi. Matta 14:3, 4.

Ylýasyň Ahab we Izebele garşy çykmagy, Ýahýanyň Hirod we Hirodiýa garşy çykmagyny öňünden şekillendirýärdi, çünki bu iki gatnaşyk hem ybadathananyň döwlet bilen kanunsyz gatnaşyklaryny aňladýardy. Olar bilelikde papaluga (Izebel we Hirodiýa), Birleşen Milletler Guramasyny aňladýan on patyşa (Ahab we Hirod) we ýalan pygamberi aňladýan Amerikanyň Birleşen Ştatlaryna (Karmeldäki ýalan pygamberler we Hirodiýanyň gyzy Salome) garşy çykýan ýüz kyrk dört münüň Ylýas habaryny aňladýarlar.

Karmeldäki pygamberlik wakasynyň çäklerinde, Illýas tarapyndan ybadathana bilen döwletiň aýrylygyny ýörelge hökmünde berkidýän Amerika Birleşen Ştatlarynyň Konstitusiýasynyň goralmagy hem bar.

Şeýle boldy: Ahap Eliýany gören wagty, Ahap oňa diýdi: «Ysraýyly bulaşdyrýan senmi?» Ol bolsa jogap berdi: «Men Ysraýyly bulaşdyrmadym; eýsem sen we ataňyň öýi bulaşdyrdyňyz, çünki siz Rebbiň buýruklaryny terk etdiňiz, sen bolsa Baallaryň yzyna düşdün». 1 Patyşalar 18:17, 18.

Konstitusiýa respublikançylygyň we protestantçylygyň iki şahynyň hemişe biri-birinden aýry galjakdygyny berkitdi. Emma Ylham kitaby Amerikanyň Birleşen Ştatlary ahyrsoňy aždarha ýaly geplände, munuň Amerikanyň Birleşen Ştatlarynyň dinden çykan ybadathanalary dolandyryşy öz eline alanda we dinden çykan hökümet bilen birleşende boljakdygyny görkezýär.

“Emma ‘haýwana degişli şekil’ nämendir? we ol nähili emele getirilmelidir? Şekil iki şahly haýwan tarapyndan ýasalýar we ol haýwana degişli bir şekildir. Şeýle hem ol haýwanyň şekili diýlip atlandyrylýar. Şeýlelikde, şekiliň nähili bolandygyny we onuň nähili emele getirilmelidigini bilmek üçin, biz haýwanyň öz häsiýetlerini — papalygy — öwrenmelidiris.

“Ilkinji ybadathana Hoş Habaryň sadalygyndan ýüz öwürüp, butparaz döp-dessurlary we adatlary kabul etmek arkaly bozulanda, ol Hudaýyň Ruhuny we gudratyny ýitirdi; halkyň wyždanlaryna gözegçilik etmek üçin bolsa, dünýewi häkimiýetiň goldawyny gözledi. Munuň netijesi papalyk boldy — döwletiň häkimiýetine gözegçilik edýän we ony öz maksatlaryny ilerletmek üçin, aýratyn-da ‘bidgatçylygy’ jezalandyrmak maksady bilen ulanýan ybadathana. Amerikanyň Birleşen Ştatlarynyň haýwana bir şekil döretmegi üçin, dini häkimiýet raýat hökümetine şeýle bir derejede gözegçilik etmeli welin, döwletiň ygtyýary hem ybadathana tarapyndan öz maksatlaryny amala aşyrmak üçin ulanylar.” The Great Controversy, 443.

Karmel dagyndaky Ylýas Milleritleriň işini alamatlandyrýardy, we Milleritler ýakynda Katolisizmiň täsirinden çykyp, emma birinji perişdäniň nuruny ret etmek arkaly Rime dolanmagy saýlanlara garşy hak pygamber hökmünde goýuldy. Şeýlelikde, 1844-nji ýylyň ýazyndaky ikinji perişdäniň habary Protestant mezheplerini Babylyň gyzlary hökmünde, Milleritleri bolsa hakyky Protestant şahasy hökmünde kesgitlemekden ybarat boldy.

Hudaý gadymy Ysraýly Müsürüň gulçulygyndan çykaryp, Gyzyly deňziň suwlarynyň içinden geçirende, Ol asman mannasy synagy bilen başlanan yzygiderli synag işini başlatdy.

Geçen asyrlaryň ýyganan nury biziň üstümize saçýar. Ysraýlyň unutganlygynyň ýazgysy biziň nurlanmagymyz üçin saklanyp galnandyr. Şu döwürde Hudaý Özüne her milletden, her urugdan we her dilden bir halky ýygnamak üçin elini uzatdy. Geljek hereketinde Ol Öz mirasy üçin iş etdi, edil ysraýyllary Müsürden çykaryp gelende iş edişi ýaly. 1844-nji ýylyň beýik lapykeçliginde Onuň halkynyň imany, Gyzyly deňziň ýanynda ýewreýleriňki synalşy ýaly, synaldy.” Testimonies, 8-nji tom, 115, 116.

1844-nji ýylyň 22-nji oktýabryndaky lapykeçlik asmandaky mukaddes jaýa düşülmegine getirip çykardy; şol mukaddes jaý hem, manna baradaky synag gadymy Ysraýyl üçin on sany synagyň tapgyryndaky birinjisi bolşy ýaly, soňra Sabat synagyny ýüze çykardy.

Reb maňa 1847-nji ýylda, doganlar Meýniň Topşam şäherinde Şenbe güni ýyganan mahaly, aşakdaky görnüşi berdi.

“Biz adaty däl doga ruhuny duýduk. Biz doga edýärkäk, Mukaddes Ruh üstümize indi. Biz örän begendik. Tiz wagtdan men ýer ýüzüne degişli zatlardan üzňeleşdim we Hudaýyň şöhratynyň görnüşine gurşaldym. Men bir perişdäniň maňa tarap örän çalt uçup gelýändigini gördüm. Ol meni derrew ýer ýüzünden Mukaddes Şähre alyp gitdi. Şäherde men bir ybadathana gördüm, men onuň içine girdim. Men birinji perde ýetmezimden ön bir gapydan geçdim. Bu perde ýokary galdyryldy, men-de mukaddes ýere girdim. Şol ýerde men hoşboý ysly tütetginiň gurbanlyk sypasyny, ýedi çyraçyra bilen şemdany we üstünde hödür çörekleri goýlan saçagy gördüm. Mukaddes ýeriň şöhratyna syn edenimden soň, Isa ikinji perdäni ýokary galdyrdy, men-de in mukaddes ýere girdim.

“In mukaddes ýerde men bir sandygy gördüm; onuň ýokarsy we gapdallary in arassa altyn bilendi. Sandygyň her iki ujunda bir ajaýyp kerup bardy, olaryň ganatlary onuň üstüne ýaýrap durdy. Ýüzleri biri-birine tarap öwürüldi, özleri bolsa aşak seredýärdiler. Perişdeleriň arasynda altyn tütetgi gapy bardy. Perişdeleriň duran ýerinde, sandygyň üstünde, Hudaýyň ýaşaýan tagtyna meňzeýän çäksiz nurana şöhrat bardy. Isa sandygyň ýanynda durýardy, mukaddesleriň dogadilegleri Oňa ýokarlanan wagty, tütetgi gapdaky hoşboý tüsse çykýardy, Ol hem olaryň dogadileglerini şol hoşboý tüsse bilen bile Atasyna hödür edýärdi. Sandygyň içinde mannaly altyn küýze, pyntyk atan Harunyň hasasy we kitap ýaly ýapylýan daş tablisalar bardy. Isa olary açdy, men olaryň üstünde Hudaýyň barmagy bilen ýazylan On tabşyrygy gördüm. Bir tablisada dört, beýlekisinde bolsa alty bardy. Birinji tablisadaky dört tabşyryk beýleki altysyna garanda has-da ýagty şöhle saçýardy. Emma dördünjisi, Sabat baradaky tabşyryk, olaryň hemmesinden hem artykmaç şöhle saçýardy; çünki Sabat Hudaýyň mukaddes adynyň hormatyna saklansyn diýip aýratyn belenipdi. Mukaddes Sabat şöhratly görünýärdi — onuň daş-töweregini şöhrat halosy gurşap alýardy. Men Sabat baradaky tabşyrygyň haça çüýlenmändigini gördüm. Eger ol çüýlenen bolsa, beýleki dokuz tabşyryk hem çüýlenendir; onda biz dördünjini bozmakda nähili erkin bolsak, olaryň hemmesini bozmakda hem sonça erkindir. Men Hudaýyň Sabaty üýtgetmändigini gördüm, çünki Ol hiç wagty üýtgemeyär. Emma papa ony hepdäniň ýedinji gününden birinji gününe geçirip üýtgedipdi; çünki wagtlyry we kanunlary üýtgetmeli boljak şol adamdy.” Early Writings, 32.

Protestantlar 1798-nji ýylda Garaňky Asyrlardan çykyp, Danyýel kitaby möhürinden açylanda, Mukaddes Ýazgynyň pygamberliklerinde görkezilen altynjy patyşalyk, Ylham kitaby on üçinji bapdaky iki şahly ýer haýwany pygamberlik taryhyndaky ýörişine başlady. Protestantizm Mukaddes Injil diýlip atlandyrylýan mukaddes resminama esasynda bina edildi, Respublikalaşmak bolsa Konstitusiýa diýlip atlandyrylýan mukaddes resminama esasynda bina edildi. Hudaý Öz ybadathanasyny çölde Garaňky Asyrlardan çykarypdy, emma gadymy Ysraýylyň Müsürdäki gulçulyk döwründe bolşy ýaly, Sabat baradaky buýruk unudylypdy. Ysraýyl Sinaýda kanunyň berilmegine tarap barýarka Gyzyly deňzi kesip geçişi ýaly, häzirki zaman Ysraýyly hem kanunyň ýene-de bir gezek aýan ediljek ýeri bolan 1844-nji ýylyň 22-nji oktyabryna tarap barýarka Atlantik ummany kesip geçdi. Reb Öz kanunynyň amanatçylary, Öz pygamberlik aýanlyklarynyň amanatçylary boljak hem-de Protestantizmiň donuny göterjek bir halky ýene-de galdyrypdy. Gadymy Ysraýyla Öz kanunynyň amanatçylary bolmak işiniň nyşany hökmünde On Sargydyň iki daşy berildi, häzirki zaman Ysraýyllyna bolsa Öz pygamberlik Sözüniň amanatçylary hökmünde olaryň işiniň nyşany bolup Habakukyň iki tagtasy berildi.

Häzirki Ysraýyl dünýä üçünji perişdäniň habaryny hödürlän mahaly iki jübüt tabşyrygyň ikisini hem götermeli eken; çünki bu habar protestantçylygyň mantýasyny geýenler tarapyndan yglan edilýän habardyr. Garaňky asyrlardan çykan protestantçylyk, gadymy Ysraýyl Gyzyly deňziniň içinden geçip barýarka nähili doly bolmadyk bolsa, şonuň ýaly ol döwürde doly däl. Protestantçylyk “Mukaddes Kitap we diňe Mukaddes Kitap” diýen şygary ykrar eden bolsa-da, asyrlar boýy Rim-katolikçylygynyň butlara gurban edilen zatlary ýaly bütparaz taglymatlaryny iýip gelenligi sebäpli, Hudaýyň Sözüne doly däl düşüňjä eýedi. Hudaý hakyky protestantyň “kanun we pygamberler” bilen alamatlandyrylyşy ýaly, Hudaýyň Sözüniň bütinligini we Hudaýyň halkynyň işini hem-de Hudaýyň häsiýetini görkezýän iki jübüt tabşyrygyň ikisini hem wekilçilik etmegini niýet edipdi. Birinji perişdäniň işiniň maksady, Onuň kanunynyň hem-de Onuň pygamberlik Sözüniň ynanylan goragçylary boljak hakyky protestant halkyny emele getirmekdi.

“Hudaý Öz ýygnagyny şu döwürde, gadymy Ysraýyly çagyryşy ýaly, ýerde bir nur bolup durmaga çagyrdy. Hakykatyň kuwwatly gyljy bilen, birinji, ikinji we üçünji perişdäniň habarlary arkaly, Ol olary ýygnaqlardan hem-de dünýäden aýryp, Özüne mukaddes ýakynlyga getirdi. Ol olary Öz kanunynyň amanatçylary etdi we bu zaman üçin pygamberligiň beýik hakykatlaryny olara ynandy. Gadymy Ysraýyla tabşyrylan mukaddes ylahy beýanlar ýaly, bular hem dünýä ýetirilmegi üçin mukaddes bir amanatdyr. Ylham 14-däki üç perişde, Hudaýyň habarlarynyň nuruny kabul edýän we duýduryşy ýeriň uzynlygyna hem ini boýunça bütin ýer ýüzüne ýaňlandyrmak üçin Onuň wekilleri hökmünde öňe çykýan halky aňladýar.” Testimonies, 5-nji tom, 455.

Iki toplumdan ybarat iki tagtanyň amanatçylary hökmünde kesgitlenenler tarapyndan yglan edilmeli duýduryş, Katolisizmiň nyşanyny kabul etmäge garşydyr. Ol garşylyk Ahabyň we Ýezebeliň kanunsyz gatnaşygyna garşydyr we Karmel dagynda Ýlýas arkaly şekillendirilip görkezildi. Sinaý dagynda iki daş tagtanyň berilmegi, 1842-den 1849-njy ýyllara çenli bolan taryhda Habakugyň mata üstündäki iki tagtasynyň berilmeginiň nyşany boldy. Habakugyň iki tagtasy, Hudaý bilen Onuň Protestant halkynyň arasyndaky äht gatnaşyklarynyň nyşanydyr. Şol tagtalary ret etmek, gadymy Ysraýylyň Hudaýyň kanunyny ret etmegi bilen bir zat bolardy.

Millerçiler İñ Mukaddes Ýere girdiler we Sabat gününüň nuruny kabul etdiler, emma synag prosesi entek tamamlanmandy. Şol bir wagtyň özünde Respublikançylygyň şahasy hem hut şol bir taryhyň içinden geçýärdi. Bu iki şahanyň ikisi-de bilelikdäki ýörişlerinde 1863-nji ýylda bir öwrülişik nokadyna ýetjekdiler.

Milleriň Ýlýas habary Protestant şahy esaslandyrmak maksady bilen öňe gidýän bir päkleniş prosesini ýüze çykardy, we şol bir taryhyň özünde Respublikan şahy hem syýasy ösüşiň öňe gidýän prosesi bilen baglydy. Iki şah hem şol bir ýer yüzüniň janawarynda bolansoň, olar ýer yüzüniň janawarynyň bütin taryhynyň dowamynda sazlaşykly birlikde hereket etmelidirler.

Ýer haýwanyň Respublikan şahasynyň ilkinji pygamberlik häsiýeti 1789-njy ýylda Konstitusiýany güýje girizip geplemegi boldy. 1798-nji ýylda (Danyýel kitabyň möhri açylan ahyrzaman wagtynda) ýer haýwany Injil pygamberliginiň altynjy patyşalygy hökmünde ilkinji gezek geplärdi. 1798-nji ýyl Birleşen Ştatlaryň Injil pygamberliginiň altynjy patyşalygy hökmünde başlangyjy boldy, we ýer haýwanyň taryhynyň başynda 1798-nji ýylda bolup geçen bu gepleme altynjy patyşalygyň iň soňky gezek geplejek wagtyň nusgasy bolardy; şol wagt aňdarhanyň sesi hökmünde görkezilýär. Birleşen Ştatlarda 1798-nji ýylda Respublikan şahanyň kabul eden kanunlaryna seredenimizde, Birleşen Ştatlar aňdarha hökmünde geplände ýekşenbe günü baradaky kanun bilen baglanyşykly kabul ediljek kanunlaryň bir nusgalanmasyny görmäge garaşmalydyrys. Aşakdaky dört kanuna seredýän wagtymyz, özüňizden soraň: 1798-nji ýylda kabul edilen şol dört kanunda Alfa bilen Omeganın pygamberlik möhri barmy?

1798-nji ýylda Amerikanyň Birleşen Ştatlary «Gelmışekler we Bunt Haqyndaky Kanunlar» diýlip tanalýan birnäçe möhüm kanunlary kabul etdi. Bu kanunlar Federalistler tarapyndan gözegçilik edilýän Kongres tarapyndan kabul edilen we Amerikanyň Birleşen Ştatlarynyň ikinji prezidenti hem-de Jorj Waşingtonyň öňki wise-prezidenti Prezident Jon Adams tarapyndan güýje girizilen dört kanundan ybaratdy.

Raýatlyga kabul etmek hakyndaky Kanun: Bu kanun göçüp gelenleriň ABŞ-nyň raýatlary bolmagy üçin zerur bolan ýaşayyş möhletini 5 ýyldan 14 ýyla çenli uzaltdy. Ol esasan soňky döwürde gelen göçmenleriň täsirini çäklendirmäge gönükdirilipdi; çünki olar köplenç garşylykdaky syýasy partiýa bolan Demokratik-Respublikanlar bilen ugurdaşdylar.

Daşary ýurtly dostlar baradaky kanun: Bu kanun parahatçylyk döwründe Amerikanyň Birleşen Ştatlarynyň howpsuzlygyna howp hasaplanylýan raýat bolmadyk adamlary prezidentiň deportasiýa etmegine ygtyýar berýärdi. Ol prezidente howply hasap eden islendik raýat bolmadyk adamy tussaglykda saklamaga we deportasiýa etmäge rugsat berýärdi.

Daşary ýurtly duşmanlar baradaky kanun: Bu kanun Amerikanyň Birleşen Ştatlary bilen uruş ýagdaýynda bolan döwletleriň raýatlaryny ele salmak, gözegçilik astynda saklamak we ýurtdan çykarmak üçin göz önünde tutulypdy. Ol 1790-njy ýyllaryň ahyryndaky dartgynly ýagdaýda önüni alyş çäresi hökmünde kabul edildi.

Pitneçilik hakyndaky Kanun: Bu, «Daşary ýurtlular we pitneçilik hakyndaky kanunlaryň» iň jedelli kanunydyr. Ol hökümete ýa-da onuň wezipeli adamlaryna garşy olary ýamanlamak ýa-da abraýdan

düşürmek niyeti bilen “ýalan, masgara ediji we ýaman niýetli” ýazgylary çap etmegi jenaýat hasap etdi. Tankyçylar muny söz azatlygyna we metbugat azatlygyna gönüden-göni hüjüm hökmünde gördüler.

Daşary ýurtlular we Bidüzgünçilik hakyndaky Kanunlar örän jedelli boldy hem-de bu kanunlaryň Konstitusiýanyň esasy hukuklaryny bozýandygyna we olaryň syýasy partiýasyny nyşana alýandygyna ynanýan Demokratik-respublikaçylaryň düýpli garşylygyny dörettdi. Olar bu kanunlaryň söz we metbugat azatlygyny goraýan Birinji Üýtgetmä garşy gelýändigini öňe sürdüler. Ahyrsoňunda, bu kanunlar 1800-nji ýylyň saýlawynda belli bir rol oýnady; şol wagt Thomas Jefferson we Demokratik-respublikaçylar prezidentligi hem-de Kongresi gazandylar, munuň netijesinde Bidüzgünçilik hakyndaky Kanun ýatyryldy.

Demokratik-Respublikan partiýasy bu kanunlaryň Konstitusiýa tarapyndan goralan düýpli hukuklary bozýandygyna ynanýardy, şeýle hem olaryň bu kanunlaryň garşydaş syýasy partiýany nyşana alýandygyna ynanjy bardy. Bu kanunlaryň ýatyrylandygy ýa-da soňra güýjüni ýitirendigi möhüm däl; Alfa we Omega soňuny başlangyç arkaly görkezýär. Bu kanunlaryň kabul edilen, ýa-da kanun hökmünde “geplän” taryhynda Federalist partiýasyna Demokrat-Respublikanlar diýlip atlandyrylýan bir partiýa garşy durýardy. Demokrat-Respublikan partiýasynyň ösüşi ahyrsoňy Respublikan partiýany emele getirýär. Bu, esasan, gulçulyga garşy garaýşa esaslanyp jebisleşen syýasy partiýadyr.

Taryhçylar 1863-nji ýyly gulçulyk meselesine esaslanan raýat urşunyň edil merkezi nokady hökmünde kesgitleýärler. 1863-nji ýyl şol bir wagtda protestant şahynyň täze baýdakdarlary üçin hem bir ýol görkezijisidir; olar şol wagt perişdeler tarapyndan Miller-e berlen ilkinji wagt pygamberligini (“ýedi gezek” baradaky, Levililer 26-daky pygamberligi) ret etdiler. Levilileriň öňki babynda beýan edilen gulçulyk kanunlaryna esaslanýan “ýedi gezek” pygamberliginiň hut şoňa gabat gelmegi diňe ýönekeý tötänlik bolup bilermi? “Ýedi gezek” bilen kesgitlenýän “lagnat”, eger ýigrimi bäşinji babyň äht kanunlaryna boýun bolunmasa, onda Ysraýylyň öz taryhyny Gyzyly deňziň ýanynda ýoluna başlan mahaly çykarylan gulçulygyna gaýdyp barmak bilen tamamlajakdygy baradaky wada bolupdy.

1798-nji ýyldan 1863-nji ýyla çenli Demokratik–Respublikan partiýasy bolan syýasy partiýa birnäçe arassalanmalardan ýa-da sarsdyrylyşlardan geçdi. 1798-nji ýyldan başlap, esasan-da 1840-njy ýylyň 11-nji awgustyndan başlap 1863-nji ýyla çenli Millerit hereketi birnäçe arassalanmalardan we sarsdyrylyşlardan geçdi.

Birleşen Şatlaryň irki syýasy partiýalarynyň biri bolan Demokratik-Respublikan Partiýa, häzirki wagtda bar bolan döwrebap Respublikan Partiýa gönüden-göni öwrülmedi. Munuň deregine, ol wagtyň geçmegi bilen birnäçe üýtgeşmeleri we bölünişikleri başdan geçirip, ahyrsoňunda Respublikan Partiýa ýüze çykmazdan ozal birnäçe dürli syýasy partiýalaryň emele gelmegine getirdi.

Demokratik-Respublikan Partiýasy, köplenç Tomas Jefferson we Jeýms Madison bilen baglanyşdyrylýan, XVIII asyryň ahyrlarynda Federalist Partiýa jogap hökmünde esaslandyryldy. Demokratik-Respublikanlar Konstitusiýanyň berk düşündirilişini, şatlaryň hukuklaryny we agrar

bähibitleri goldaýardylar.

Muňa garamazdan, 1820-nji ýyllara çenli Demokratik-Respublikan Partiýa sebit we ideologik ugurlar boýunça bölünip başlady. Esasy bölünişik Jeýms Monronyň prezidentligine garşy güýçli oppozisiýanyň ýetmezçilik eden “Ýagşy Duýgular Eýýamy” (1817–1825) döwründe ýüze çykdy. Syýasy asudalygyň bu döwri Demokratik-Respublikan Partiýanyň pese gaçmagyna ýardam etdi. Partiýa ahyrsoňunda birnäçe fraksiýa bölünip, aşakdaky syýasy toparlara öwrüldi:

Demokratik Parti: 1829-njy ýylda ýedinji prezident bolan Endrýu Jeksonyň yzyna eýerenler Demokratik Partiýany döretdiler. Jeksonçy demokratlar güýçli ýerine ýetiriji häkimiýeti, günbatara tarap giňelmegi we akýagyz erkekler üçin saýlaw hukugynyň has giňeldilmegini goldaýardylar.

Milli Respublikan Partiýa: Bu partiýa Endrýu Jeksonyň prezidentligine jogap hökmünde ýüze çykdy we soňra Jeksona garşy beýleki toparlar bilen birleşip, Wig Partiýasyna öwrüldi. Milli Respublikanlar, umuman alanyňda, güýçli federal hökümeti we ykdysady ösüşi has köp goldaýardylar.

Antimason partiýasy: Bu 1820-nji ýyllarda ýüze çykan, esasan hem gizlin Mason doganlygynyň täsiri baradaky aladalara jogap hökmünde emele gelen gysga ömürlü syýasy partiýa bolupdy. Ol öňki Demokratik-Respublikaçylaryň käbirini öz içine siňdiripdi.

Wig partiýasy: 1830-njy ýyllarda döredilen Wigler öňki Milli Respublikanlary, Anti-Masonlary we beýleki oppozision toparlary öz içine alýardy. Olar Jeksonian syýasatlaryna garşy durmaklary, güýçli federal hökümeti goldamaklary hem-de senagat we ykdysady ösüşi ilerletmekleri bilen häsiýetlendirilýärdi.

Häzirki zaman Respublikaçylyk partiýasy 1850-nji ýyllarda gulçulyk meselesi boýunça barha güýçlenýän sebitara dartgynlylyga göni jogap hökmünde döredildi. Ol öňki Wigleri, gulçulyga garşy demokratlary, Free Soil hereketiniň tarapdarlaryny we gulçulygyň täze territoriýalara ýaýradylmagyna garşy bolan beýleki toparlary özüne çekdi. Respublikaçy partiýanyň ilkinji prezidentlige dalaşgäri Jon C. Fremont 1856-njy ýylyň saýlawlaryna gatnaşdy, partiýanyň ilkinji üstünlik gazanan dalaşgäri Abraham Lincoln bolsa 1860-njy ýylda saýlandy. Şeýlelikde, Respublikaçylyk partiýasy Demokratik-Respublikaçylyk däbinden aýratynlykda ýüze çykdy we Amerikanyň syýasy taryhynda özboluşly ösüş ýoluna eýe boldy.

1860-njy ýyla çenli Respublikan partiýa özüniň ilkinji prezidentini saýlap çykardy. Ol gulçulyga garşy bolan syýasy partiýalaryň koalisiýasyna esaslanýardy. 1863-nji ýylda Azat Etmek baradaky Jarnama gulçulygyň barlygyny “sözläp” ýok etdi. 1863-nji ýylda şol wagt Respublikan partiýa tarapyndan wekilleşdirilen respublikan şah gulçulygyň barlygyny “sözläp” ýok etdi, şol bir wagtda protestant şah herekete bolmagyny bes edip, Ýedinji günün Adventist ybadathanasyna öwrüldi. Milleritleriň hereketi 1863-nji ýylyň maý aýynda kanuny we resmi taýdan tamamlandy, şol ýylda hem Musanyň kasamy, gulçulyk baradaky pygamberlik ret edildi. Gulagy bolan eşitsin.

Şu noktada, pygamber Danyýel tarapyndan atlandyrylyşy ýaly, “Musananyň ant içişi” barada gysgaça umumy syn bermek peýdaly bolup biler.

Hawa, bütün Ysraýyl Seniň kanunyňy bozdy, hatda Seniň sesiňe gulak asmaz ýaly ýüz öwürdi; sonuň üçin hem, Hudaýyň hyzmatkäri Musaň kanunynda ýazylan nälet hem-de ant içmek bize döküldi, çünki biz Oňa garşy günä etdik. Daniel 9:11.

Hudaýyň Sözüni öwrenen mahaly Jebraýyl we beýleki perişdeler tarapyndan ugrukdyrylan William Miller ilki bilen Lewiler kitabyň ýigrimi altynjy babyndaky “ýedi wagta” getirildi. Milleriň öz şaýatlygy boýunça, ol Mukaddes Kitaby öwrenişinde Barlyk kitabyndan başlapdyr, sonuň üçin hem, düşnükli, Daniel kitabyň sekizinji baby, on dördünji aýatyndaky iki mün üç ýüz ýyl meselesine ýetmezinden has ön Lewiler kitabyna gelipdir. Ol diňe Mukaddes Kitaby we Cruden-iň konkordansiýasyny ulanypdyr.

Krudenyň konkordansiýasynda soňra King James Injiline inlis dilinde terjime edilen ýewreýçe ýa-da grekçe sözlere hiç hili salgylanma ýokdur. Miller Mukaddes Ýazgynyň bir sözüne ýa-da bölegine düşünmekde özüniň öwrenýän böleginiň “kontekstine” ýol görkeziji hökmünde garady. Onuň “ýedi wagt” baradaky düşüňjesine gelende bolsa, Lewiler kitabyň ýigrimi altynjy babyndaky “ýedi wagt” üçin kontekstiň ýigrimi başınjy bapdygyny görmek örän ýönekeýdir.

Ýigrimi başınjy bap ýeriň dynç alşyny, Ýubileýi we gulçulyk baradaky düzgünleri beýan edýär. Ýigrimi başınjy babyň düzgünleri, berjaý edilse bereket öndürýän, berjaý edilmedik ýagdaýynda bolsa “lagnat” getirýän “Hudaýyň hyzmatkäri Musanyň kanunyň” bir bölegidir. Ýigrimi altynjy bapda “ýedi gezek” diýlen lagnat iki mün baş ýüz ýigrimi ýyla deňleşdirilýär we ol ýeriň dynç alş baradaky düzgünleriň hem-de gulçulygyň ýörelgeleriniň aýdyň mazmunynda beýan edilýär. Ýigrimi altynjy bapda jeza “Meniň ähtimiň dawasy” diýlip atlandyrylýar.

Şonda Men hem size garşy giderin we günäleriňiz üçin sizi ýene-de ýedi esse jezalandyryryn. Ähtimiň dawasynyň açýan aljak gyljy üstüňize getirerin; şäherleriňiziň içine ýygnananyňyzda, aralyňyza ýokanç keseli ibererin; siz hem duşmanyň eline tabşyryljaksyňyz. Leviticus 26:24, 25.

Mazmuna görä, Hudaýyň üstünde “dawasy” bolan “ähti” ýigrimi başınjy bapda ön sitata getirilen şol äht bolardy. Ýedi esse jeza Hudaýyň “ähdiniň dawasy” diýlip atlandyrylýar, oňa degişli “nägilelik” bolsa, Ysraýylyň “duşmanlarynyň eline tabşyryljakdygy”dyr; duşmanlaryň ýurdunda bolansoň, (Danyýel ýaly) Ysraýyl duşmanlarynyň gullaryna öwürüldi.

Musa Levililer kitabyň ýigrimi altynjy babyň sözlerini ýazga geçirende, gadymy Ysraýyl ýaňy-ýakynda Müsüriň gulçulygyndan halas edilipdi, hem-de ýigrimi başınjy bapda beýan edilen gulçulyk ýörelgeleri ýa bereketi, ýa-da näleti getirjekdi. Gadymy Ysraýyl Ýubileýiň düzgünlerini hiç wagt berjaý etmedi, we ahyrsoňy Demirgazyk hem Günorta patyşalyklary Daniýeliň “Musanyň näleti” diýip atlandyran zady ýerine ýetip, “ýedi esse” üçin dargadyldy.

Müsürdäki gulçulyklary bilen başlan Hudaý bilen Ysraýylyň arasyndaky äht gatnaşyklary, olaryň Assiriýa we Wawilona gul edilmegi bilen tamamlandy. Demirgazyk patyşalyga garşy bolan “ýedi wagt” 1798-nji ýylda tamamlandy, günorta patyşalyga garşy bolan “ýedi wagt” bolsa 1844-nji ýylda tamamlandy. Bu iki sany ýedi wagt döwri üçin başlangyç nokat b.e. ön 742-nji ýylda Ýeşeyä pygamber tarapyndan Ýahuda patyşasy Ahaza ygylan edilen altmyş baş ýyllyk pygamberlik bilen

Ýeşea kitabyňyň ýedinji babynda görkezilýär.

Çünki Siriýanyň başy Şamdyr, Şamyň başy bolsa Rezindir; altmyş baş ýylyň içinde Efraýym halk bolmaz ýaly syndyrylar. Efraýymyň başy Samariýadyr, Samariýanyň başy bolsa Remalýanyň ogludyr. Eger iman etmeseňiz, elbetde berkarar bolmarsyňyz. Işaya 7:8, 9.

Işaya pygamberlik b.e.ö. 742-nji ýylda yglan edilende, şondan başlap altmyş baş ýylyň “içinde” demirgazyk patyşalygyň syndyryljakdygyny görkezdi. On dokuz ýyldan soň, b.e.ö. 723-nji ýylda, Ysraýylyň demirgazyk patyşalygy Aşşur patyşasy tarapyndan ýesirlige alnyp gitirildi; kyrk alty ýyldan soň bolsa, b.e.ö. 677-nji ýylda, Wawilon patyşasy Ýahudanyň günorta patyşalygyny ýesirlige alyp gitdi. Altmyş baş ýyllyk pygamberlik taryhyň alty tapawutlandyryjy bellik nokadyny berýär. Birinjisi — b.e.ö. 742-nji ýyl, ýagny öňünden aýdylyşyň yglan edilen wagtydyr. On dokuz ýyldan soň, b.e.ö. 723-nji ýylda, demirgazyk patyşalyk aşşurlar tarapyndan ýesirlige alnyp gitirildi. Kyrk alty ýyldan soň, b.e.ö. 677-nji ýylda, günorta patyşalyk wawilonlylar tarapyndan ýesirlige alnyp gitirildi. Soňra b.e.ö. 723-nji ýylda başlanan ilkinji iki müň baş yüz ýigirmi ýyl 1798-nji ýylda tamamlandy. Ondan soň b.e.ö. 677-nji ýylda başlanan iki müň baş yüz ýigirmi ýyl 1844-nji ýylda tamamlandy. 1844-nji ýyldan başlap, tutuş pygamberlik gurluşyny tamamlamak üçin öňünden aýdylan söz on dokuz ýyl uzap, 1863-nji ýyla ýetdi; çünki Alfa bilen Omega pygamberlik gurluşyny başlatmak üçin on dokuz ýyly bellän bolsa, onuň tamamyna ýetmek üçin hem on dokuz ýyl bolmalydy.

Gadymy Ysraýyl Müsüriň gulçulygyndan halas edildi, emma boýun egmezlik sebäpli hem demirgazyk, hem-de günorta patyşalyklar gulçulyga gaýtaryldy. Pygamberlikler gadymy sözme-söz Ysraýylyň pygamberlik taryhyndan häzirki zaman ruhy Ysraýylyna geçýär, we şeýle etmek bilen, ähli pygamberlik ýol belgileriniň esasy mowzугy gulçulykdyr.

Işaya ýedinji bapdaky pygamberlik miladydan öňki 742-nji ýylda, demirgazyk bilen günortanyň arasynda golaýlap gelýän içerki uruş ýüze çykarylanda, Işaya tarapyndan zalym patyşa Ahaza ýetirildi. Ahazyň günorta patyşalygy gadymy Ysraýylyň göni manydaky şöhratly ýurdy bolupdy. 1798-nji ýylda Mukaddes Kitap pygamberliginiň ruhy şöhratly ýurdy Mukaddes Kitap pygamberliginiň altynjy patyşalygy hökmünde höküm sürmäge başlady. Göni manydaky şöhratly ýurda garşy bellenen ýedi wagt 1844-nji ýylda tamam bolanda, patyşa Ahazyň taryhyndaky ýaly, golaýlap gelýän içerki uruş bardy. 1844-nji ýyla çenli, syýasy partiýalaryň dargap, bileleşikler gurmak başagaýlygy diýen ýaly doly iki sany syýasy garaýyş toparyna ýerleşipdi. Gulçulyk meselesi boýunça demokratlar gulçulygy goldaýan, respublikanlar bolsa gulçulyga garşy bolupdy. 1798-nji ýyldan 1860-njy ýylda içerki uruşň başlanmagyna çenli syýasy partiýalaryň iki toparyny kemala getirmek prosesi tamamlanypdy.

Ahaz göni şöhratly ýurdy aňladýardy we şonuň üçin ruhy şöhratly ýurdyň nusgasy boldy. Ahazyň taryhy pygamberligiň b.e. öň 742-nji ýylda yglan edilen pygamberlik taryhynyň nusgasy bolup, şonuň üçin hem pygamberligiň tamamlanan taryhynyň nusgasydyr. Başlangyç taryhda on taýpadan ybarat demirgazyk patyşalygy, günortadaky iki taýpanyň Hudaý tarapyndan esaslandyrylan dolandyryşyna garşy çykyp, beýleki iki taýpadan bölünip aýrylypdy. Demirgazykdaky sol on taýpa Siriýa bilen bileleşik döredipdi; bu bolsa günortadaky konfederasiýa bilen nyşanlaýyn taýdan

Siriýa arkaly görkezilen bir güýjüň arasyndaky bileleşigiň nusgasydyr.

Bu gysgaça jemleme, Lewiler kitaby, ýigrimi altynjy bapdaky ýedi döwrüň ähde degişli wada bolup, boýun bolunanda berekedi ýa-da boýun egmezlik üçin gulçulygyň “näletini” öňe sürýändigini görkezýär. Demirgazyk we günorta patyşalyklar gulçulykdan çykarylan bir halk hökmünde bilelikde başlap, ahrynda bolsa her biri öz soňunda ýene gulçulyga tabşyryldy.

Şol pygamberliklerdäki gulluk baradaky döwürleriň ahryndaky altmyş baş ýyl, ruhy Ysraýylyň ruhy şöhratly ýurtda, demirgazygyň günorta garşy alyp barýan raýat urşunyň edil iň gyzgyn merkezinde tamamlandy. Raýat urşundaky garşydaşlar, ylahy taýdan berkidilen hökümetiň ýerleşen garşydaş patyşalygyna garşy birleşik döredip, ondan bölünip aýrylan bir patyşalykdy.

1798-nji ýyldan başlap raýat urşuna çenli Respublikançylygyň şahasy gulçulyk meselesiniň iki tarapyny aňladýan syýasy garşydaşlaryň iki toparyny emele getiren bir işden geçirildi. Gulçulyk işini dowam etdirmäge çalyşan gulçulygy goldaýan garşydaşlar şol göreşde ýeňildiler.

1798-nji ýyldan başlap, raýat urşuna çenli aralykda, protestantizmiň şahy gulçulyk meselesiniň iki tarapyny aňladýan dini garşydaşlaryň iki toparyny emele getiren bir işläp geçiriş döwründen geçirildi. Gulçulyk baradaky pygamberligiň başlangyç düşünjesini dowam etdirmäge çalyşan gulçulyk tarapdary garşydaşlar şol söweşde ýeňildiler.

1863-nji ýylda Respublikançylygyň şahy gulçulyk tejribesini ret etmekde üstünlik gazandy.

1863-nji ýylda protestantizmiň şahy gulçulyk baradaky pygamberligi ret etmegi başardy.

Şeýle etmek bilen, olar öz döwrüniň Ylýasy bolan Milleriň işini ret etdiler. Şeýle etmek bilen, olar öz döwürleri üçin binýat daşy bolan “Musanyň kasamyny” hem ret etdiler. Şeýlelikde, Musa bilen Ylýas ret edildi, diňe 2001-nji ýylyň 11-nji sentýabrynda gaýdyp gelmek üçin.

Alfa we Omega, Özüni Palmoni, ýagny Gudratly Sanawçy hökmünde jar eden “Musanyň antynyň” wagt pygamberliginiň bütin dowamynda Öz ilahi goluny ýazyp goýberen ajaýyp dilşynasdyr. Eger ynanmasaňyz, elbetde berkidilmersiňiz.